

Ignacio GARCÍA

director adjunct – Teatro Español, Madrid

DON QUIJOTE de la Mancha și opera

Relația dintre povestea lui Don Quijote de la Mancha și teatrul liric datează practic din momentul genezei amândorura, altfel spus, sunt contemporane, dat fiind faptul că s-au născut aproximativ în același moment.

În 1604–1605, moment în care romanul lui Cervantes era aproape gata, călătorind spre tipar și publicându-se, tot atunci câteva titluri de opere vedeau lumina zilei. Pentru a da doar câteva exemple paradigmatică: *Euridice* de Jacobo Peri avea premiera în 1600, iar *Orfeu* de Claudio Monteverdi în 1607. *Orfeu* și *Euridice* sunt două exemple pentru tematica cea mai răspândită în teatrul liric al momentului, chiar dacă romanul renascentist se afla în plină glorie. Cu toate acestea, subiectele preferate ale compozițiilor lirice sunt altele, în principal de natură mitologică ori de inspirație istorică. [...]

Fără îndoială, atât despre operă cât și despre romanul cervantin putem spune că nu sunt unitare, ci că mai degrabă sunt realități poliedrice cu multiple suprafețe și muchii. Există un *Quijote* filosofic și un altul popular, unul visător și un altul tradițional, iar opera la fel, poate trece prin aceleași stadii și infinit mai multe, având însă amândouă un numitor comun: utilizează muzica și cuvântul ca mijloace de expresie.

Sancho și *Quijote* simbolizează două viziuni distincte asupra lumii, două realități, două universuri ce conviețuiesc împreună, realitatea și iluzia, lumea cotidiană și umbra platonice, ce sunt perfect analogice modului de a privi realitatea din cele două subgenuri ale liricii începând cu secolul al XVIII-lea: opera și opera bufă. Nu întâmplător, cu câteva excepții cum e cazul lui *Comical history of Don Quijote* de Henry Purcell, operele obișnuiesc să poarte ca titlu numele faimosului hidalgo, în timp ce operele bufă se intitulează cu cel al fidelului scutier. Paradigmatice sunt cele două spectacole realizate de Antonio Caldara (1670–1736) ce și le definește, pe primul, operă „*seriridicola*” în cinci acte – e vorba de *Don Chisciotte in corte della duchessa* (Viena, 1727, pe libretul lui Pasquin) – iar pe cel de-al doilea, *Sancio Panza governatore dell'isola Barattaria* (având premiera tot la Viena în 1733), ca pe „*una commedia per musica*”. Cele două opere au fost create în momentul de maximă splendoare al romanului, pentru ca ulterior, în anul 1727, să se realizeze patru montări diferite. Și Telemann, la fel ca și Caldara, a scris două opere pe aceeași temă, o operă „clasică” și o alta bufă.... Și tot așa, călătoriile unuia și ale celuilalt personaj au jalonat genul operei într-o manieră atipic constantă.

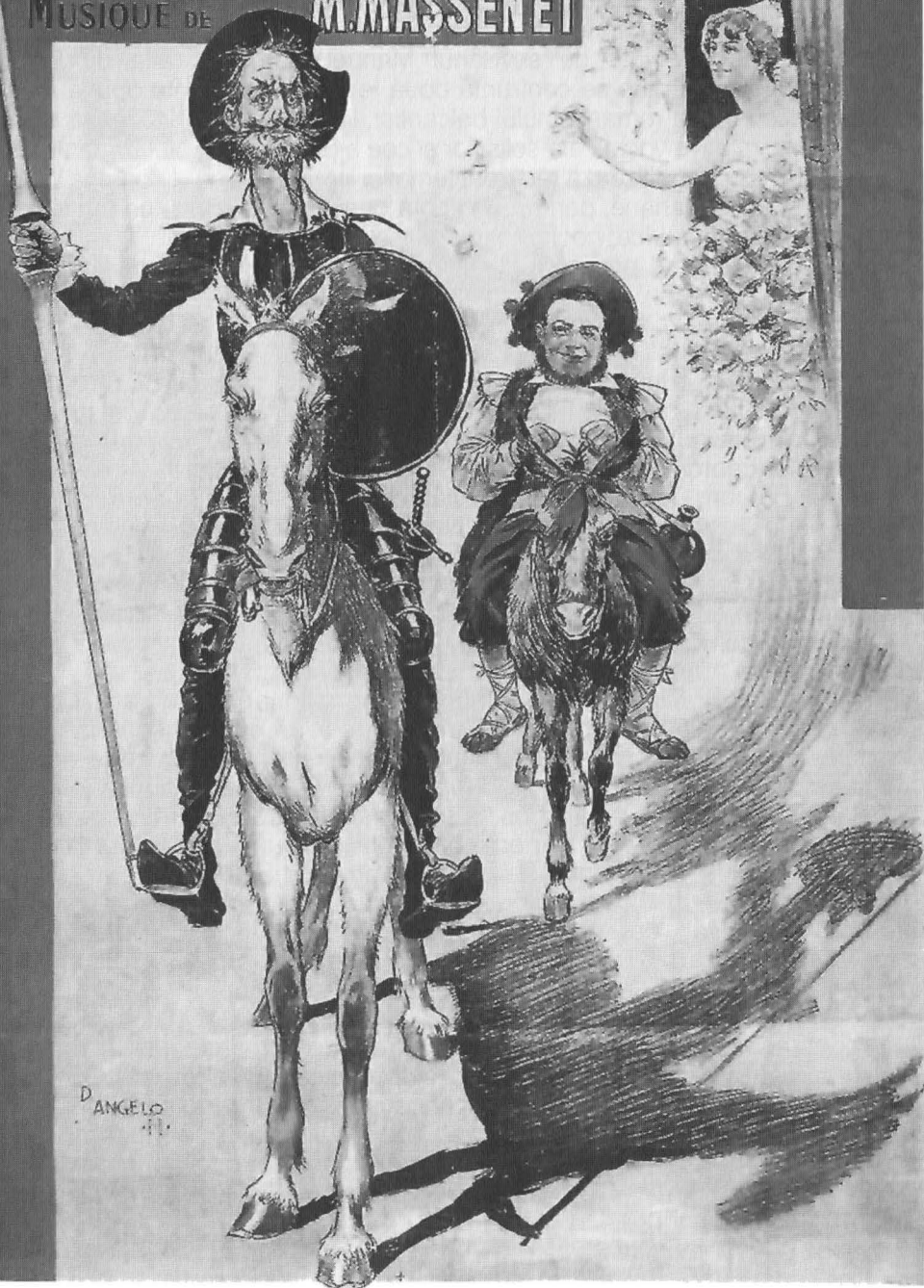
Relația dintre *Don Quijote* și genul operei se caracterizează prin prezența aproape permanentă în repertoriul liric secole de-a rândul, adaptându-se diverselor stiluri muzicale, fără a ajunge însă vreodată să fie unul dintre marile titluri ale genului. Fiecare epocă vede în *Don Alonso* și scutier său un reflex al propriului gust, fie că e vorba de clasicism sau romantism, de *grand-opera* sau de *belcanto*, de opera bufă sau de drama wagneriană.

Am putea spune că valoarea romanului, și, evident, a compozitorilor, constă în a se putea adapta gusturilor trecătoare și în a se transforma în ariile lungi ale lui Telemann sau Boismortier, în continua acțiune muzicală a lui Kienzl, în recompunerea neo-clasică a lui Manuel de Falla sau în impresionanta melodramă compusă de Massenet.

DON QUICHOTTE

COMÉDIE HEROÏQUE EN CINQ ACTES
POÈME DE M. HENRI GAIN (d'après LE LORRAIN)

MUSIQUE DE **M. MASSENET**

Ar fi interesant să ne imaginăm o călătorie în timp pentru a descoperi cum s-a adaptat textul tendințelor și preferințelor vocale (începând cu secolul al XIX-lea, *Don Quijote* este aproape întotdeauna interpretat de un bariton sau un bas, potențând astfel natura tragic-existențială și filosofică a personajului, fiind anterior interpretat de tenori deoarece istoria personajului se centra mai mult în întâmplările cavalerești), instrumentației, duratei și subiectului operelor în raport cu bogăția tematică a romanului... Pentru a da un exemplu despre diferențele de interpretare, doar în anul 1827 s-au scris două opere, una semnată de sevillanul Manuel García și alta de Felix Mendelssohn-Bartholdy, în care se confruntă două tendințe totalmente opuse ale romantismului muzical, cea a romantismului belcantist, liric și latin, ce utilizează la nesfârșit resursele interpretative vocale ale soliștilor și cea a postidealismului romantic hegelian al lui Mendelssohn, ce utilizează recurent tematici literare, precum noaptea Walpurgilor ori subiecte shakespeariane, pentru a elabora opere simfonice cu un ton introspectiv, ce descriu ambiente onirice, nocturne și poetice.

Motivul pentru care povestea lui *Don Quijote* a fost atât de des transpusă pe muzică constă probabil în însăși natura muzicală a creației cervantine. Multe informații demonstrează interesul pentru muzică al protagonistului și, de asemenea, al lui Cervantes. Astfel s-ar putea justifica faptul că s-au creat o multime de compoziții muzicale după o narațiune în care muzica se naște direct din propria narațiune, cel puțin în anumite momente. Deși poate părea ciudată relația romanului cu muzica, în contextul muzical al momentului nu este așa. Spania trăiește în secolul al XVI-lea o extraordinară perioadă de efervescentă creatoare, dominată de mari compozitori precum Tomás Luis de Victoria, Francisco Guerrero, Cristóbal de Morales, Juan Blas de Castro, Luis de Narváez, Enríquez de Valderrábano, Mateo Romero, Pedro și Juan Palomares, Álvarez de los Ríos. Unii dintre ei erau, în plus, cunoscuți ai lui Cervantes, nefiind un fapt rar ca un scriitor să fie și compozitor în același timp, cum este cazul bunul său prieten Vicente Espinel.

Deja în secolul al XX-lea sunt multiple și foarte variate formele și genurile muzicale ce s-au apropiat de lumea lui *Don Quijote*.

Fără îndoială însă, în ciuda numărului impresionant de creații muzicale din atâtea țări și epoci diferite, nici unul dintre aceste titluri nu se înscrie în repertoriile obișnuite și nici nu sunt creații de referință ale compozitorilor ce le-au creat. În multe locuri în care s-au născut capodopere lirice a existat și un *Don Quijote* pus pe muzică, însă niciodată nu a ajuns să aibă mare succes. Să fie din cauza faptului că narațiunea romanului este perfect construită din punct de vedere literar, motiv pentru care nu suportă adaptări favorabile compoziției lirice? Chiar dacă poate acesta este motivul, muzicienii contemporani nu s-au dat bătăuși și au continuat să caute alte posibilități de adaptare muzicală a romanului cervantin. O ultimă încercare, este cea a Bibliotecii Naționale din Madrid ce a pus în scenă, pe scările clădirii, o adaptare a lui *Don Quijote* pe muzică de hip-hop...

În continuare, fără a fi un document extrem de complet, ci doar o acumulare de date de referință, expun o listă a operelor muzicale inspirate de *Don Quijote*:

1655 – *Sancio*, operă de autor necunoscut. Libretul: Camilo Rima.

Premiera: Teatro Duchale di Piazza Detto della Spalta de Modena.

1680 – *Il Don Chissiot della Manciacia de Morosini*, operă de Carlo Sajón, Veneția.

1690 – *Der Irrende Ritter Don Quixote de la Manciacia*, operă de Johann Philipp Förtsch. Hamburg.

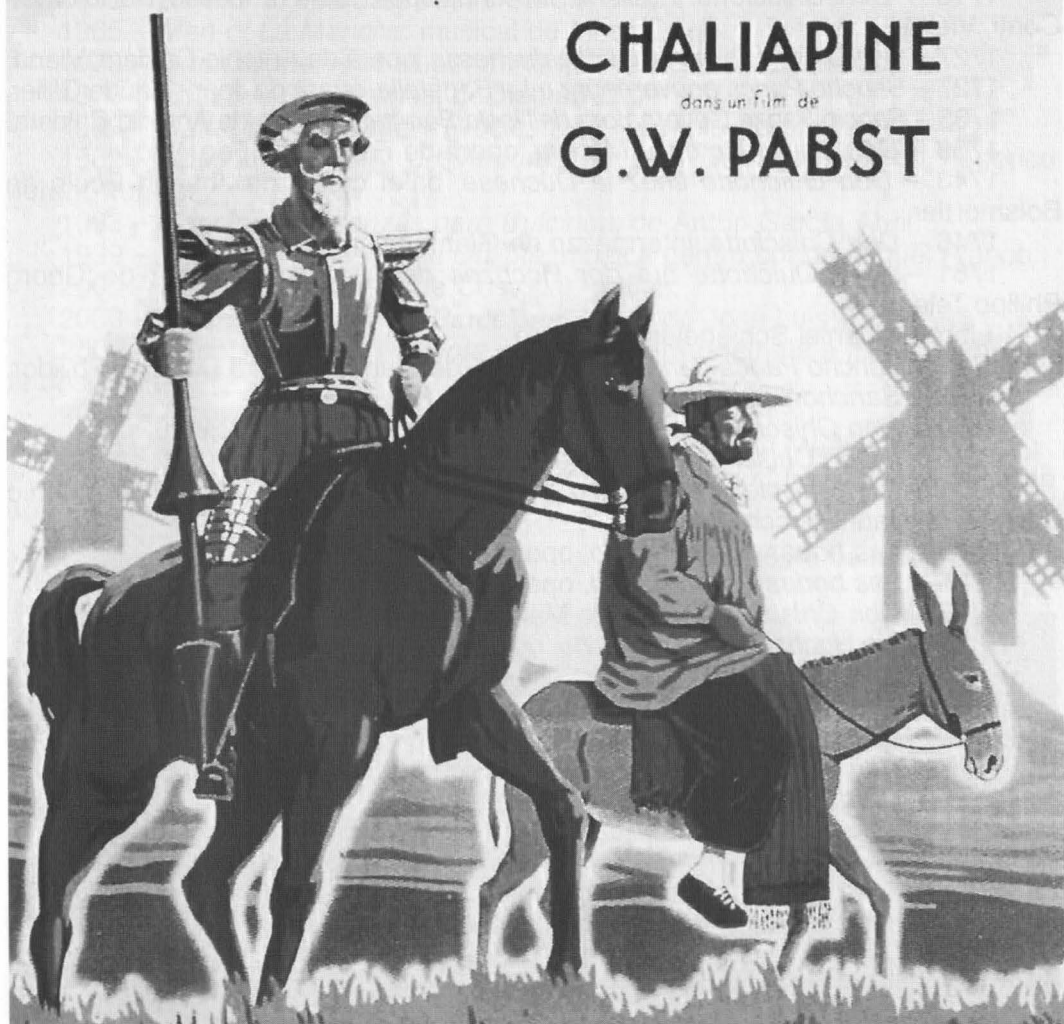
1695 – *Comical History of Don Quijote*, operă de Henry Purcell. Libretul: Thomas d'Urfey.

Fathé Consortium Cinéma présente

CHALIAPINE

dans un film de

G.W. PABST

Don Quichotte

DORVILLE

ARLETTE MARCHAL - MADY BERRY - MIREILLE BALIN

PRODUCTION VANDOR-KELSON FILM

film ininflammable Pathé

PATHÉ-JOURNAL SONORE ET PARLANT

- 1703 – *Don Quichotte de la Manche*, operă de Stadel.
- 1719 – *Don Chisciotte in Sierra Morena*, operă de Francesco Bartolomeo Conti, Viena.
- 1727 – *Don Chisciotte in corte della duchessa*, operă de Antonio Caldara, Viena.
- 1727 – *Sancho Pança gouverneur ou La Bagatelle*, operă de Jean-Claude Gillier.
- 1733 – *Sancio Panza Governatore dell'Isola Barattaria*, operă de Antonio Caldara.
- 1733 – *Don Chisciotto della Mancia*, operă de Francesco Feo.
- 1743 – *Don Quichotte chez la Duchesse*, balet comic de Joseph Bodin de Boismortier.
- 1746 – *Don Chisciotte*, intermezzo de Giambattista Martini.
- 1761 – *Don Quichotte auf der Hochzeit des Camacho*, operă de Georg Philipp Telemann.
- Libretul: Daniel Schiebeler, Hamburg.
- 1762 – *Sancho Pança dans son île*, operă de François André Danican Philidor.
- 1763 – *Sancho gouverneur*, operă de Pierre Nougaret.
- 1769 – *Don Chisciotte della Mancia*, operă de Giovanni Paisiello.
- 1770 – *Il Don Chisciotto*, operă de Niccolò Piccini.
- 1771 – *Don Chisciotte alle nozze di Gamace*, divertiment teatral de Antonio Salieri y Giovanni Boccherini.
- 1815 – *Las bodas de Camacho*, operă de Robert Bochsa.
- 1825 – *Las bodas de Camacho*, operă de Saverio Mercadante.
- 1827 – *Don Chisciotte*, operă de Manuel García.
- 1827 – *Die Hochzeit des Camacho*, operă de Félix Mendelssohn (1809–1847).
- Libretul: Carl August Ludwig von Lichtenstein.
- 1864 – *La insula Barataria*, operă de Emilio Arrieta.
- 1869 – *Don Quixotte*, balet de Leon Minkus.
- 1897 – *Don Quijote*, poem simfonic de Richard Strauss.
- 1898 – *Don Quixote*, operă de Wilhelm Kienzl.
- 1902 – *La venta de Don Quijote*, zarzuela de Ruperto Chapí.
- 1903 – *Le Gouvernemet de Sancho Pança*, operă de Edouard Legouix.
- 1910 – *Don Quichotte*, operă (comédie eroică) de Jules Massenet.
- 1916 – *Una aventura de Don Quijote*, poem simfonic de Jesús Guridi.
- 1923 – *El retablo de Maese Pedro* de Manuel de Falla.
- 1924 – *Don Quijote velando las armas*, poem simfonic de Oscar Esplá.
- 1932 – *Canciones de Dulcinea*, de Maurice Ravel.
- 1933 – *Cuatro canciones de Don Quijote*, de Jacques Ibert.
- 1934 – *Clavileño*, operă de Rodolfo Halffter.
- 1936 – *El mozo de mulas*, operă neterminată de Antonio José.
- 1940 – *El Quijote*, balet de Roberto Gerhard.
- 1944 – *Dulcinea*, operă de Ernesto Halffter.
- 1945 – *Don Quijote velando las armas*, poema sinfónico de Gerardo Gombáu.
- 1945 – *Ritratto di Don Chisciotte*, balet de Goffredo Petrassi..
- 1946 – *El mayor libro de España*, compoziție pentru radio de José María Franco.
- 1947 – *Preludio sobre la primera salida de Don Quijote de la Mancha*, poem simfonic de Esteban Vélez.
- 1947 – *A primeira saida de Don Quixote*, de Antonio Iglesias.
- 1948 – *La ruta de Don Quijote*, operă de Rafael Rodríguez Albert.
- 1948 – *Ausencias de Dulcinea*, concert de Joaquín Rodrigo.
- 1952 – *Don Chisciotte*, operă de Vito Farsi.

- 1952 – *Le nozze di Camaccio*, intermezzo de Vito Farsi.
 1953 – *Barataria*, operă de Jesús García Leoz.
 1965 – *Man of La Mancha*, musical de Mitch Leigh.
 1973 – *Don Quijote*, muzică pentru teatru de Carmelo Bernaola.
 1973 – *Epitafios Cervantinos*, de Román Alís.
 1980 – *Galatea, Rocinante y Preciosa*, de Carmelo Bernaola.
 1982 – *Las aventuras y desventuras de Don Quijote*, balet de Federico Moreno Torroba.
 1993 – *Canciones y danzas para Dulcinea*, de Antón García Abril.
 1999 – *Tres madrigales de El Quijote*, muzica pentru cor de Miguel Franco.
 2000 – *Don Quijote*, operă de Cristóbal Halffter.
 2000 – *D.Q. Don Quijote en Barcelona*, operă de José Luis Turina.
 2002 – *El caballero Don Quijote*, banda sonoră originală a filmului omonim de José Nieto.
 2005 – *Alonso de Quijada*, obra de José Zárata (1972).
 2005 – *Un caballero andante para el siglo XXI* de Juan Medina (1971).
 2005 – *Cinco bagatelas sobre don Quijote para clave solo* de Ricardo Llorca (1960).

Traducere de Ioana ANGHEL

Impresión de Don Quijote, regia Francisco Plaza, Teatrul Negru – Praga (2005).